

MUZIEKINSTRUMENTEN IN KERABAN

HARMEN SIKKENGA

Aan het einde van hoofdstuk 4, als het kanonschot heeft geklonken, en het vasten voor die dag is afgelopen onstaat er feest: “In de verte klonken de tamboerijnen van de pretmakers, de *louta*, een soort gitaar, de *rebel*, de *tabourka* en de luit, welke zich allen mengden met de gebeden [...]”

Geïntrigeerd door deze opsomming - welke instrumenten worden hier eigenlijk bedoeld? - dacht ik in eerste instantie aan een verkeerde vertaling, maar de Franse uitgave spreekt over “le tambour de basque, la *louta* ou guitare, le *tabourka*, le *rebel* et la flûte [...]”

Waar de pretmakers vandaan komen is niet duidelijk: tambour de basque is een tamboerijn met een vel en schellen. De luit in de Nederlandse tekst moet een fluit zijn. Maar wat zijn dan die andere instrumenten?

Wat Jules Verne *louta* noemt is het franse woord voor luit, afgeleid van het arabische woord al-oud, de ud. Dit instrument is de voorloper van de westerse luit en van de gitaar. Het instrument vindt men in het hele Midden-Oosten, de Balkan en Noord-Afrika. Bijzonder aan dit instrument is het ontbreken van fretten op de hals waardoor niet alleen hele en halve tonen kunnen worden gespeeld, maar ook alles daartussen in. Op deze manier ontstaan de zogenaamde “oosterse toonladders” of maqams. Bij deze toonladders komen veelvuldig naast halve tonen ook kwarttonen voor en soms zelfs achtste tonen. Een voorbeeld van zo’n maqam is de hijaz:

Let op de zesde noot: dit is een dubbele mol of kwartnoot.

De ud heeft 11 snaren, verdeel over 5x2 terwijl de laagste snaar een enkele is. De snaren worden bespeeld met een plectrum.

De ud.

Bij het woord *rebel* is vermoedelijk de laatste letter verkeerd en wordt een strijkinstrument bedoeld dat onder meerdere namen bekend is: *rebeb*, *rebab*, *rabab* of *rbab*. In de middeleeuwen ontstond in Europa een variant onder de naam *rebec*. Het is een strijkinstrument met een peervormige klankkast en een korte wat brede hals. Het bovenblad van de klankkast is van oudsher een vel, maar later komen houten dekbladen ook voor. De meeste rebabs hebben twee of drie snaren. Het instrument wordt op de

knie of tussen de benen van de speler gezet en rechtop bespeeld. Het instrument vertoont grote gelijkenis met de lyra (Grieks) of kemenche (Turks). Eén van de grootse verschillen is dat de laatstgenoemde een greepplank op de hals heeft waardoor zuiverder tonen gemaakt kunnen worden.

Tabourka is denk ik een verschrijving van het woord tarbouka. De vaas-vormige trommel werd vroeger van klei gemaakt en tegenwoordig van koper. Ook dit instrument heeft vele namen: darbuka, tarambouka, dümbek, toublerleki, toumberleki. De trommel wordt met twee handen bespeeld. Als de speler zit wordt het instrument meestal op het bovenbeen gelegd.

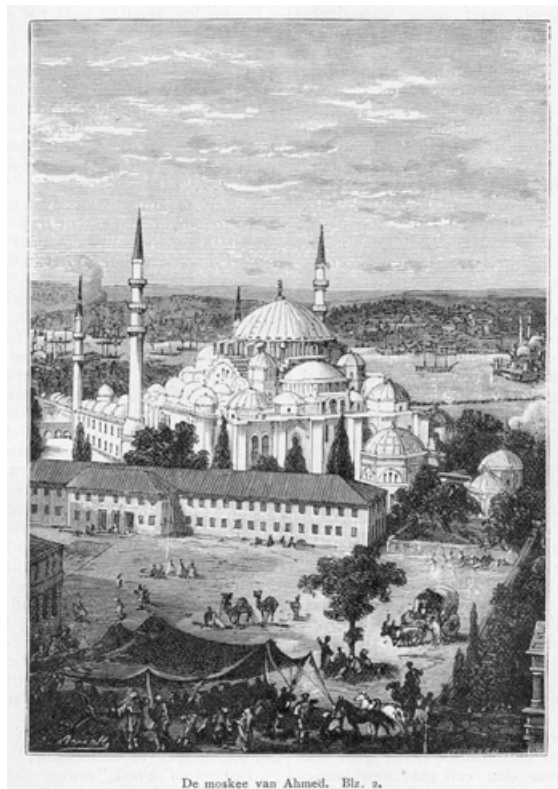
Byzantijns ivoren kistje met afbeelding van een rebab. Ca. 1000.

De verscheidenheid aan ritmes binnen de muziek uit het Midden-Oosten is, net zoals bij de maqams, zeer groot. Als voorbeeld een tsiftetelli, een dans in 4/4:

Rest ons nog de vraag hoe deze vreemde benamingen in Keraban terecht zijn gekomen. Zijn het de bronnen waar Verne zijn kennis vandaan heeft die namen van de instrumenten verkeerd spellen, heeft hij zich verschreven bij het overnemen of heeft de zetter zijn handschrift moeilijk kunnen ontcijferen en zijn het zetsfouten? Of zetsfouten zonder meer? Denk aan de luit in de Nederlandse versie die een fluit moet zijn. Wie het weet, mag het zeggen.

H. Sikkenga, juli 2002

De moskee van Ahmed. Blz. 2.